

31. 1. 2022

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Jistota za náhradu nákladů řízení v ČŘS v kontrastu současné úpravy

Čas od času ne jeden advokát čelí dojmu, že je proti jeho klientovi u soudu podána šikanózní žaloba, a to zpravidla na základě pohledávky, která působí přinejmenším jako spekulativní, často spíše jako úplně smyšlená (pokud tedy dále popisujeme „spekulativní“ pohledávky či žaloby, jedná se možná o určitý eufemismus). Možností obrany proti takovému postupu žalobců ovšem není mnoho. Jednou z efektivních obran se jeví být institut jistoty za náhradu nákladů řízení, která je navrhována ve věcném záměru civilního řádu soudního[1] (ČŘS) coby zamýšlené rekodifikaci civilního procesního práva v České republice.

+

V tomto článku se zaměříme na účinnost připravovaného kodexu, možnosti vylepšení úpravy de lege ferenda a zejména možnosti obrany de lege lata, tedy dle účinného občanského soudního řádu.

Znaky šikanózních žalob

Pokud chceme vymezit šikanózní žalobu a její typické znaky, předně je v kontextu záměru ČŘS třeba říct, že institut jistoty za náhradu nákladů řízení počítá s tím, že povinnost složit určitou částku bude mít žalobce, je-li tu vážná obava, že by v případě svého neúspěchu nenahradil žalovanému náklady řízení.

Jednou z variant popsaného je tedy zjevně situace, kdy se žaloba jeví šikanózně; znaky takových žalob je možné v obecné rovině shrnout zhruba následovně. Žaloba je vedena pro spíše spekulativní či velmi nejistou pohledávku, tento tvrzený nárok je často postoupen z „živé“ společnosti na pochybnou entitu bez historie, majetku, se sídlem v odlehlých částech Evropy či světa, soudní poplatek bývá hrazen třetím subjektem (příp. bývá ze strany čerstvého nabyvatele pohledávky podána žádost o osvobození od soudního poplatku, byť je žalován několikamilionový nárok) a podobně. Mnohé může napovědět i historie vztahů a postupů žalobců v souvisejících sporech: pokud je takových pohledávek uplatněno více, neúspěšný žalobce náklady řízení nehradí, nedaří se je vymoci, navzdory tomu ale stejný žalobce či jiná entita z jeho skupiny zahajuje další soudní řízení.

Oproti tomu je žalovaný ve značné nejistotě – čelí žalobě u civilního soudu, musí vynaložit mnohdy nemalé finanční prostředky na zastoupení advokátem, běžící spory musí evidovat v auditních zprávách, na jeho nemovitostech vážnou poznámku rozepře a výsledkem sporu si – i přes absolutní přesvědčení o oprávněnosti svého konání – zcela jistý být nemůže.

Vedení takového řízení tedy značně vychyluje rovnost zbraní ve prospěch mnohdy nečestného žalobce – v mnoha případech „prázdné“ entity, která se řízení účastní namísto „skutečného“ žalobce. Zatímco žalovaný procesně trpí, hradí své náklady, ztrácí (nejen) čas a čelí nejrůznějším hrozbám právním i ekonomickým, žalobci nehrozí nic. Soudní poplatek i zastoupení advokátem může hradit třetí subjekt (daňové souvislosti ponechme stranou), náklady řízení nahrazeny nebudou, přitom však protistrana vyvíjí svůj zamýšlený tlak na žalovaného.

Plánované srovnání zbraní účastníků

Zásady civilního soudního řízení se na všech právnických fakultách učí nejpozději od druhého ročníku. Jednou z nich je bezesporu rovnost práv účastníků civilního soudního řízení; tato zásada je kodifikována v § 18 nyní účinného občanského soudního řádu (OSŘ). Realita v řízení před soudem je ale mnohdy komplikovanější, má své ekonomické faktory, a tuto rovnováhu také narušují právě některé pochybné praktiky účastníků naznačené výše.

Již nyní lze ale pozorovat náznaky snah systémové nápravy právě v oblasti hrazení nákladů řízení. Věcný záměr civilního řádu soudního obsahuje (v bodě 168 a násl.) návrh institutu složení jistoty za náhradu nákladů řízení: *„Je-li tu vážná obava, že by žalobce v případě svého neúspěchu nenahradil žalovanému náklady řízení, může soud žalobci na návrh žalovaného uložit, aby za náhradu nákladů složil přiměřenou jistotu.“* Z dalších bodů sice vyplývají určité limity, kdy například ČŘS počítá s úhradou této jistoty před zahájením sporu, a nepočítá s okolnostmi, které mohou nastat v průběhu řízení, nicméně jde jednoznačně o krok správným směrem.

Tato úprava v českém právním řádu přitom nová není. Počítá s ní § 11 odst. 1 zákona o mezinárodním právu soukromém (ZMPS): *„Cizinci, který má obvyklý pobyt v cizině, a zahraniční právnické osobě, kteří se domáhají rozhodnutí o majetkovém právu, může soud uložit na návrh žalovaného, aby složili jistotu určenou soudem na náklady řízení. Nesloží-li jistotu do stanovené lhůty, nebude soud proti vůli žalovaného v řízení pokračovat a řízení zastaví. O tom je třeba žalobce poučit.“* Nejedná se ale o český vynález a je nutno uznat, že podobné úpravy existují i v zahraničí. Příkladem lze uvést quebecký procesní kodex, který v čl. 339-344 umožňuje nejružnější úpravy a rozhodnutí ve vztahu k nákladům řízení, například soud zde může rozhodnout o povinnosti úspěšné strany hradit náklady řízení, pokud se tato strana dopustí zneužití procesních práv (resp. procesních předpisů či pravidel – *„abuse of procedure“*), dokonce pokud např. navrhne zbytečného svědka – *„if it needlessly required a witness“* (čl. 341). Zejména lze ale uvést švýcarskou procesní úpravu, která je v části jistoty za náhradu nákladů řízení inspirací ČŘS. Čl. 99 odst. 1 Schweizerische Zivilprozessordnung, tj. švýcarského civilního procesního kodexu (ZPO), v této souvislosti říká: *„Na žádost žalovaného musí žalobce poskytnout záruku na náhradu škody, pokud: (a) nemá bydliště nebo sídlo ve Švýcarsku; (b) se zdá, že je insolventní, (...); (c) dluží náklady na právní zastoupení z předchozího řízení; nebo (d) pokud existují jiné důvody svědčící pro ohrožení odškodnění strany.“*

Jistota za náhradu nákladů řízení je tedy dle našeho názoru správným záměrem, který má své zdroje a zavedenou inspiraci, své opodstatnění a velký potenciál k nápravě nerovnosti práv účastníků českého civilního sporného řízení, která může v některých případech nastat. Tuto úpravu tak lze jedině přivítat. Kaňka na kráse této úpravy ovšem tkví v tom, že se ČŘS nachází stále pouze v podobě věcného záměru, a to již šestým rokem (projednávání věcného záměru začalo v dubnu 2016). I kdyby snad jistota za náhradu nákladů řízení našla své místo i v konečném paragrafovém znění a prošla legislativním procesem bez úhony, účinnosti tohoto specifického opatření se v dohledné době nedočkáme.

Možnosti současné procesní úpravy

Ačkoli je jistota za náhradu nákladů řízení institutem, který by našel využití již dnes, k účinnosti ČŘS nás čeká ještě velmi dlouhá cesta. Při bližším pohledu na současný OSŘ snad přitom lze nalézt cestu, jak uložit povinnost zaplatit jistotu za náklady řízení i za účinnosti stávající právní úpravy.

OSŘ v současné době s pojmem jistoty pracuje, jakkoliv tak činí v úpravě předběžných opatření (jistota na náhradu škody způsobené předběžným opatřením ve výši 10 000 Kč, resp. 50 000 Kč), popřípadě v úpravě dražeb. Podle § 141 odst. 1 OSŘ pak zákon počítá se zálohou na náklady důkazu s tím, že neuhradí-li účastník tuto zálohu, jím navržený důkaz nebude proveden. Takto soudy postupují typicky tehdy, chystají-li se ustanovit znalce k vyhotovení znaleckého posudku. Pokud jde o jiné procesní předpisy, výslovně s jistotou na náhradu nákladů řízení počítá výše citovaný § 11 ZMPS

a obdobný institut obsahuje insolvenční zákon ve svém ustanovení § 202, kde se hovoří např. o jistotě na náklady řízení incidenčního sporu.

Neupravuje-li jistotu na náhradu nákladů řízení OSŘ výslovně, je otázkou, zda by takový postup soudu nebyl v rozporu se zásadou legality (enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí) ve smyslu čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod („*Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.*“). V tomto směru je tedy otázkou, zda by např. nebylo možné využít existující zákonné úpravy, konkrétně institutu předběžného opatření dle § 76 odst. 1 písm. c) OSŘ: soud by tak např. účastníku nařídil, aby „*složil peněžitou částku nebo věc do úschovy u soudu*“. Komentářová literatura jednohlasně váže tuto pravomoc soudu na tzv. jinou činnost soudu upravenou v § 352 OSŘ, dle kterého „*soud přijímá do úschovy peníze, listiny a jiné movité věci v souvislosti s trestním nebo jiným soudním řízením. U soudu se rovněž skládají peníze a jiné hodnoty náležející osobám, u kterých soud dohlíží na správu majetku, zálohy, jistoty a jiné platby, které bezprostředně souvisí se soudním řízením.*“[\[2\]](#)

Žádný z publikovaných komentářových zdrojů sice nezapovídá uložení povinnosti k uhrazení částky jistoty na náhradu nákladů řízení, nicméně např. Krajský soud v Hradci Králové potvrzuje obecné pravidlo, že: „*Předběžné opatření nelze vydat tak, že by jím došlo k faktické, nikoliv právní úpravě vztahů mezi účastníky.*“ Soud k tomu pak doplňuje: „*[P]ředběžným opatřením nelze naříditi účastníku řízení, aby povinnost k peněžitému plnění, která mu byla uložena dosud nevykonatelným rozhodnutím, fakticky splnil tak, že finanční prostředky složí do úschovy soudu. Podle ustanovení § 76 odst. 1 písm. d) o. s. ř. [nyní dle písm. c), pozn. autorů] totiž lze naříditi předběžné opatření pouze ve spojení s ust. § 352 o. s. ř. Podle § 352 o. s. ř. soud přijímá do úschovy peníze, listiny a jiné movité věci pouze v souvislosti s trestním nebo jiným soudním řízením, nikoli v souvislosti se splněním dluhu, tak jak je tento způsob upraven v ust. § 185a a násl. o. s. ř.*“[\[3\]](#) Dle Vrchního soudu v Praze zároveň platí, že „*složení peněžní částky je podle tohoto ustanovení [§ 76 odst. 1 písm. c) OSŘ, pozn. autorů] činěno nikoliv v souvislosti se splněním dluhu, což by byl případ tzv. soluční úschovy. Za situace, kdy nárok žalobce je osvědčen a současně majetek žalovaného je prodáván za účelem získání hotovosti, jež však u žalovaného v této podobě nevydrží, zejména s ohledem na jeho úvěrové zatížení, jeví se uložení povinnosti žalovanému složit peníze u soudu podle § 102 odst. 1 a § 76 odst. 1 písm. c) o. s. ř. jako možný a vhodný způsob k naplnění ustanovení o předběžném zajištění majetku dlužníka.*“[\[4\]](#)

Smyslem takto nařízeného předběžného opatření by tedy nebylo splnění dluhu (logicky, protože taková povinnost k úhradě nákladů řízení nebyla účastníku pravomocně uložena), ale bylo by jí pouhé zajištění majetku tohoto účastníka. Došlo by k tomu přitom až poté, kdy by bylo osvědčeno, že řízení může skončit v neprospěch takového účastníka, jakož i to, že by výkon rozhodnutí spočívající v povinnosti úhradě nákladů řízení byl ohrožen. Přesně jak s tím nyní počítá bod 168 věcného záměru ČŘS, popř. § 11 ZMPS či např. zmíněná zahraniční úprava v čl. 99 švýcarského civilního procesního kodexu ZPO.

Je skutečností, že soudní praxe (jakkoliv odbornou veřejností kritizována pro svoji nelogičnost[\[5\]](#)) k nařízení předběžného opatření pro obavu, že by výkon rozhodnutí byl ohrožen, často vyžaduje existenci takového rozhodnutí, které by mohlo být podkladem pro výkon rozhodnutí. Takové předběžné opatření lze naříditi během řízení i před vydáním rozhodnutí.[\[6\]](#) Výjimečnost vydání předběžného opatření z důvodu obavy z ohrožení výkonu rozhodnutí, byť dosud nebylo vydáno rozhodnutí, může být dána i výší dlužné částky.[\[7\]](#) Ohrožení výkonu soudního rozhodnutí je přitom představováno zejména činností účastníka směřující ke zbařování se svých aktiv.[\[8\]](#) Ohrožení výkonu rozhodnutí může dále spočívat nejen v tom, že se majetková podstata potencionálního povinného změní kvantitativně (zmenší), ale i v tom, že se tato majetková podstata změní kvalitativně (složením majetku).[\[9\]](#)

Z uvedeného shrnutí komentářových i judikturních závěrů plyne, že nařízení předběžného opatření ke složení přiměřené finanční částky k zajištění náhrady nákladů řízení nelze bez dalšího vyloučit a teoreticky by bylo možné takové opatření vydat. Případná náhrada škody by mohla být např. pokryta jistotou, kterou by naopak skládal navrhovatel takového předběžného opatření; tato jistota by mohla být soudem dle § 75b odst. 1 OSŘ navýšena. K návrhu na nařízení předběžného opatření tohoto typu, bude-li navrženo během řízení, by se dotřený účastník mohl případně vyjádřit, má přístup do soudního spisu. Práva žádného z účastníků by tak nebyla zkrácena, naopak by takto bylo možné dojít k narovnání zbraní účastníků civilního sporného řízení, v souladu se základní zásadou uvedenou v § 18 odst. 1 OSŘ. Autoři článku jsou tedy toho názoru, že nařízení složení (*de facto*) jistoty za náhradu nákladů řízení by i za současné procesněprávní úpravy bylo možné a bylo by na místě, neboť může sloužit jako efektivní obrana proti šikanózním postupům účastníků již v současné době. Nařízení takového předběžného opatření by přitom nemusel bránit ani tak čl. 2 odst. 2 Listiny (čl. 2 odst. 3 Ústavy), jako spíše obecná (avšak - abychom byli korektní - do určité míry pochopitelná) zdrženlivost soudů k využití institutu předběžného opatření.

Úvahy *de lege ferenda*

S ohledem na dlouhou cestu k účinnosti rekonstrukce civilního procesu a s ohledem na praktické problémy spojené s využitím předběžného opatření k zajištění náhrady nákladů řízení, lze coby nejjistější a nejrychlejší variantu doporučit novelizaci stávajícího OSŘ.

Prostředků k narovnání uvedené faktické nerovnosti účastníků je více. Lze tak uvažovat např. o specifické úpravě, kdy by částka 10 000 Kč či 50 000 Kč odpovídající jistotě složené za návrh na nařízení předběžného opatření spočívajícího v uložení povinnosti složit zálohu na náklady řízení zcela připadla úspěšnému žalobci vždy (tj. bez dalšího, pokud by se ukázalo, že takový žalobce byl ve sporu nakonec úspěšný a jeho finanční prostředky na zajištění nákladů řízení byly deponovány zbytečně). Dále by taková jistota za náhradu nákladů řízení mohla být „zrcadlová“, tedy uložená oběma stranám - předešlo by se tím i jakémukoliv náznaku či námitkám ohledně předjímání výsledku sporu. Konečně by bylo možné uvažovat o tom, že by takové předběžné opatření (jistota) bylo uplatňováno pouze u sporů s tarifní hodnotou přesahující specifickou částku; u žalob o nižších částkách zpravidla nedochází ani k vysokým přísudkům. Smyslem takové úpravy by bylo (a dle ČŘS snad bude) zajistit úhradu nákladů řízení především tehdy, dosahuje-li takový nákladový výrok stovek tisíců až milionů korun.

Závěrem

Cílem článku bylo zamyšlení se nad problematikou šikanózních žalob, vedených pro „spekulativní“ pohledávky, jakož i nad prostředky, které účastníci k vedení takových sporů často užívají. Věcný záměr ČŘS s jednou z možných obran počítá a jím předvídaná jistota za náhradu nákladů řízení je vhodným prostředkem k narovnání a posílení procesních práv účastníků.

Autoři článku jsou nicméně přesvědčeni, že i za stávající úpravy je možné uvažovat o faktickém využití tohoto institutu, a to formou předběžného opatření dle § 76 odst. 1 písm. c) OSŘ. Jakkoliv je tato možnost judikurně neprobádaná, mohla by mít svůj potenciál a sloužila by k odstranění nejkřiklavější praxe podávání šikanózních žalob. Pokud by nicméně takový přístup byl soudy odmítán, je na místě uvažovat o novelizaci stávajícího OSŘ a o výslovném zavedení tohoto institutu. Inspirací může být zamýšlená úprava ČŘS, stávající úprava ZMPS či insolvenčního zákona, anebo prověřená zahraniční legislativa.

JUDr. Lukáš Duffek

Advokát / Partner

Mgr. Petr Zábranský

Advokát / Senior Associate

JUDr. Ondřej Brožek

Advokát / Associate

ROWAN LEGAL, advokátní kancelář s.r.o.

GEMINI Center
Na Pankráci 1683/127
140 00 Praha 4

Tel.: +420 224 216 212

Fax: +420 224 215 823

e-mail: paha@rowan.legal

[1] Viz body 168-170 návrhu ČŘS; online dostupný návrh ČŘS >>> [zde](#).

[2] Srov. např. Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I, II Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 444; Jirsa, J. a kol. Občanský soudní řád, 1. část: Soudcovský komentář, k § 76 odst. 1 písm. c) OSŘ, dostupné v noveaspi.cz; Králík, M., Dobrovolná, E., a kol. Občanský soudní řád: Praktický komentář, k § 76 odst. 1 písm. c) OSŘ, dostupné v noveaspi.cz.

[3] Srov. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 11. 2012, sp. zn. 26 Co 586/2012.

[4] Srov. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 5. 2014, sp. zn. 6 Cmo 185/2014.

[5] Srov. Jirsa, J. a kol. Občanský soudní řád, 1. část: Soudcovský komentář; Wolters Kluwer, 2019, komentář k § 74 OSŘ; dostupné z www.noveaspi.cz: „[P]řestože procesní teorie (i soudní praxe) zastává názor, že v případě návrhu na vydání předběžného opatření z důvodu obav z ohrožení budoucí exekuce musí navrhovateli svědčit již exekuční titul, je tento názor nelogický a prakticky neobhajitelný (srov. např. usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9.7.2014, sp. zn. 93 Co 501/2014).“

[6] Srov. usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 17. 2. 1995, sp. zn. 7 Co 46/95.

[7] Srov. usnesení Městského soudu v Brně ze dne 17. 7. 2001, sp. zn. 1 Nc 55/2001.

[8] Tamtéž.

[9] Srov. usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 29. 11. 1996, sp. zn. 9 Co 685/96.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [AML - od zákona č. 253/2008 Sb. k AMLR: co konkrétně musí česká povinná osoba změnit do roku 2027](#)
- [Podmíněné propuštění ve světle zásady ústnosti a přímosti](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 37.: Povinná forma jednání ve smlouvách](#)
- [Poučení z krizového vývoje v kauze bitcoinu](#)
- [EUDAMED: Jednotná databáze mění pravidla hry na trhu zdravotnických prostředků](#)
- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)